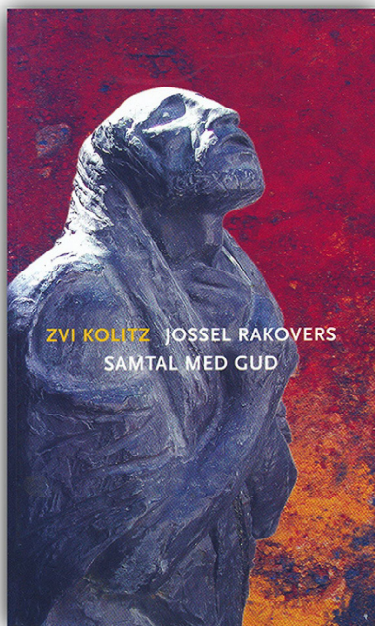

Ännu en vandrande jude

I den litterära världen finns ett par smaskiga skandaler; smaskigast förmodligen den om Ossians Sånger, som gavs ut 1765 av den skotske skolläraren James MacPherson, som påstod, att han funnit sångerna uppe i Högländerna, att de var från 200-talet, att han tecknat ned dem och översatt dem till engelska. Det romantiska Europa med dess dyrkan av en gyllene forntid och med Goethe i spetsen föll pladask, tills MacPherson medgav, att han själv skrivit sångerna; han kunde inte ens gaeliska.

I jiddischvärlden finns en liknande *maise*, men här är det naturligtvis tvärtom; om en författare – Zvi Kolitz – som tidvis förlorar sitt förnämligaste verk, JOSSEL RAKOVERS SAMTAL MED GUD*.

Men, låt oss ta det från början!

Rabbinsonen Kolitz föddes 1912 i Alytus i Litauen. Efter faderns död begav sig han, mamman och fem syskon 1937 till Palestina, men på vägen dit skiljdes familjen och Kolitz kom att stanna i Florens, där han studerade historia. Först 1940 kom han till Palestina, där han anslöt sig till Jabotinskyrörelsen och Irgun och fängslades ett par gånger på grund av sina aktiviteter inom den grupperingen. Men, efter det att Jabotinskyanhängarna anslutit sig till brittiska armén, fick han i dess uniform som rekryteringsofficer fara runt Mellanöstern och värva judar för att kämpa på den brittiska sidan. 1946 deltog han i den sionistiska världskongressen i Basel, skickades därifrån till Buenos Aires. Han var nu en smått känd jiddischpublicist – *di jidishe velt iz a kleine* – och tillfrågades, om han kunde skriva något för dagstidningen *di idishe tsaitung*. I september 1946 publicerades långnovellen om Jossel Rakover med Zvi Kolitz som angiven författare. Den börjar så här:

I en av ruinerna efter Warszawas ghetto mellan högar

av svedda stenar och brända människoben återfanns följande testamente, som gömts och stoppats ner i en liten flaska. Det hade skrivits under Warszawaghattots sista timmar av en jude vid namn Josl Rakover.

*Warszawa 28:nde april 1943 ***

Kolitz fick sitt honorar, tänkte inte mer på det hela och gick vidare i livet som publicist, författare, hemlig agent, föredragshållare, filmmakare i Israel, Argentina och USA. Eller med andra ord; som urtypen för den vandrande juden. En annan vandrande jude blev Jossel Rakover. 1953 skickade någon novellen till Abrahams Sutzkevers *di goldene keit* i Tel Aviv, som tryckte den utan Kolitz namn. 1955 lästes den upp i Sender Freies Berlin, därefter publicerades den i Frankrike återigen utan Kolitz namn. 1963 menade filosofen Emmanuel Levinas att, "den är så sann som bara dikten kan vara". 1965 gavs den ut i Israel på hebreiska. Den publicerades i New York med tillägget, att det verkligen funnits en författare vid namn Jossel Rakover.

Varje gång Kolitz fick reda på att hans novell publicerats, meddelade han, att han skrivit den. Men, utan framgång. Man ville inte tro honom. Novellens slagkraft förstärktes av myten om en kämpande jude som dör i Warszawaghattots ruiner. Jossel Rakover vandrade över världen i bl. a. tysk, fransk, engelsk, spansk språkdräkt och det är svårt att utröna, när han kom tillbaka till Zvi Kolitz.

2003 utgavs JOSSEL RAKOVERS SAMTAL MED GUD i Sverige, en tunn bok med originaltexten på jiddisch, en transkribering med latinska bokstäver och en svensk översättning; dessutom en uppsats om Zvi Kolitz samt två sidor om språket jiddisch. Förutom en hänförande läsoplevelse – om juden som har tre Molotovcocktails kvar i sitt håll i Warszawa under upproret, en för sig själv och två för de angripande tyska soldaterna; om juden, som likt Jacob brottas med Herren och vill ställa honom tills svars; om juden, som likt Job förlorat allt, men som aldrig dagtingar med sin tro; inte ens när han vet, att han vid solnedgången är hinsides, om juden som kämpar och vill hämnd - är boken värdefull för dem som vill läsa något på jiddisch, men ännu inte lärt sig det jiddiska alfabetet. De som kan det måste emellertid använda förstöringsglas, då originaltexten är skannad rakt av från *di idishe tsaitung* och har förminskats fyra gånger.

1999 erhöll Zvi Kolitz National Jewish Book Award för Jossel Rakover; han gick bort 2002.

*JOSSEL RAKOVERS SAMTAL MED GUD, ISBN: 91-631-3458-6, utgiven av Göran Larssons jubileumsfond för judisk-kristna relationer. Översättning från jiddisch, tyska och engelska till svenska: Margareta Brogren.

*Björn Moback, text och** översättning från jiddisch*